

ent het
den nog
rken op
en, dan
rs over,
reken-
ken aan
financieel
„kerke-

worden

op de
oog op

toch ge-
terken te
necment.

le Zuid-
sters ont-
Strijd-

nu al stelt
anranden
het geweld
dehanden
aan

dem)

der aard,
ooven onze
even, —
ard
Brittanje's
snoeven!

iz.

ong en oud,
erf verteren,
d't geweld
al weren!

z.

ing),
aard,
uraf vlogen.
d,
n boven!
chut,

otsing van
Zoom, houd
een wijs,
en aangrij-

blijft een
in Trans-

lit lied van
in van
ns tot be-
achtig onze
rang waren
vergelijkt
gedicht, zoo

zie, het is
ant van het

betoog had
t Woord' in
rst in het
de vraag-
leggen aan

and aan het
k kom thans
te leggen is,

erd over het
l anders ge-
leceuewen
het vanzelf,
geboren was,
aardoor min-
ne Kerk met
welkij sprong
der Kerk, of
iten verschij-

and over het
l anders ge-
leceuewen
het vanzelf,
geboren was,
aardoor min-
ne Kerk met
welkij sprong
der Kerk, of
iten verschij-

and over het
l anders ge-
leceuewen
het vanzelf,
geboren was,
aardoor min-
ne Kerk met
welkij sprong
der Kerk, of
iten verschij-

Hierin is eerst verandering gekomen sinds de vorige eeuw. Langen tijd daarna gold het als regel, dat de Universiteit in naam aan niets mocht gebonden zijn, maar in de werkelijkheid moest zijn gekant tegen alle Confessie. Thans loopt dit weer om, en zag men in Zwitserland, in Engeland, in Amerika en ten onzen de confessionele Universiteit het hoofd weer ophiefte...

Hoe is hier nu, uit hooger gezichtspunt, te oordeelen? Heeft de confessionele band bij eene Universiteit het recht, om zich te doen gelden, of heeft hij dit niet? Een Universiteit is geen opleidingschool. Ze heeft, om het eens zeer plat uit te drukken, ook wel een winkel, maar hoofdzakelijk is voor de Universiteit de fabriek, wel te verstaan, de fabriek der wetenschap. Er is in het leven van een volk, er is in het leven van de menscheit een niet te stuiten drang, om onze kennis van en onze heerschappij over de natuur uit te breiden, en geheel de wereld van ons menscheit leven zoo te leeren verstaan, dat we dat leven in zijn krachten en ordeningen doorzien, en dank zij die kennis, op het best en op het schoonst kunnen inrichten. In het zich wijden aan die taak bestaat de eigenlijke roeping van eene Universiteit. Hier uit volgt, dat ze niet anders kan bedoelen, dan het werkelijk bestend en de waarachtige ordening der dingen te leeren kennen, iets wat men ook zoo kan uitdrukken, dat het haar alleen om *waarheid* te doen is.

Daar hier slechts op historische feiten werd gewezen, lag het in den aard der zaak, dat de heer Lohman hier weinig op aan te merken had.

Op het slot teekende hij alleen aan:

Het staat derhalve vast, dat het aan eene universiteit om *waarheid* te doen is. Dit behoort bij het volgende betoog geen oogenblik uit het oog te worden verloren.

Nu, dat spreekt wel vanzelf. Hij kan niet meenen dat iemand er ooit anders over gedacht heeft. Tegenover *waarheid* staat *onwaarheid*. Wie nu zou voor de onwaarheid, voor den schijn, of hoe ge het noemen wilt, een Universiteit oprichten?

En mocht de geachte schrijver hierop antwoorden: Neen, maar ik bedoel dat de Universiteit er niet is, om een vooraf opgevat stelsel te verdedigen, — dan sta hier de wedervraag, of iemand dat ooit zou doen, of hij moet waarlijk overtuigd zijn, dat zijn stelsel — *de waarheid* is, of beter nog gezegd, dat zijn stelsel op *waarheid* berust.

Van geheel anderen aard is zijn opmerking op de slotphrase van wat Dr. Kuypers schreef.

Daarvan zegt hij:

Hierbij merk ik op, dat het m.i. niet aangaat, de Roomsche Universiteiten met de andere op eene lijn te stellen. Zoolang de Kerk één was, kon men spreken van belijdenis „der Waarheid“ door de Kerk, hoewel het recht om dit te doen in werkelijkheid wegviel zoodra de Kerk haar eenheid nog door andere, dan door zuiver geestelijke middelen poogde te handhaven. De Roomsche Kerk, die nog altijd beweert *de Kerk* en als zodanig in het bezit van de *Waarheid* te zijn, kan dan ook op haar standpunt nu nog eene Roomsche universiteit stichten of beheerschen. De Lutherische en Gereformeerde bekeerden aanvankelijk wel degelijk de voortzetting te zijn van de christelijke Kerk, en trachtten diensvolgens wederkeerig elkander te verdringen. Toen had het nog zin, de universiteit te binden aan de belijdenis. Maar zoodra de Kerken elkander als deelen van de Kerk gingen beschouwen, en geen gezag ter beschikking van geschilderde punten erkenden, werd het onmogelijk de „confessionele“ Universiteiten op eene lijn te stellen met die Christelijke Universiteiten welke gedurende de middeleeuwen ontstaan zijn. Die Universiteiten moegen „confessioneel“ geboren zijn, zij hebben niet „confessioneel“ kunnen blijven leven. Hier en daar zijn gebonden gebleven aan den wil van *wereldlijke* machten.

Hier sloop vergissing in.

Ook al was er in de Middeleeuwen slechts éne kerk, toch was die kerk wel ter dege *confessioneel*.

En uit het verleden, en uit nog voortwoekerende „ketterijen“, gelijk men het noemde, en uit de stelsels van nog ongelooft wijsgeeren, wist men ook in de Middeleeuwen zeer wel, dat er allerlei verschil van meening, opvatting en inzicht bestond. Er greep ook toen wel ter dege keuze plaats tusschen die zeer uiteenlopende meeningen. Die keuze was *confessie*, en het was die confessie, die in haar grondlijnen aan het universitair onderzoek ten grondslag werd gelegd. Niet om die grondslagen als zodanig onbewezen te laten, maar juist om de vastheid en juistheid dier grondslagen wetenschappelijk aan te toonen.

Stonden dus later Roomsche, Lutherische en Gereformeerde universiteiten naast en tegenover elkander, evenzoo stond in de Middeleeuwen de Roomsche universiteit tegenover die afwijkende stelsels en meeningen.

Er was altoos antithese.

De geachte schrijver erkent dan ook, dat onze latere universiteiten alle confessioneel gebonden waren, maar beweert dat ze niet confessioneel konden blijven leven. Dit is ook zoo.

Het tegendeel is niet bewezen. In wat volgt, wordt het door Dr. Kuypers zelf uitgesproken.

En was zijn het met den geachten schrijver volkomen eens, dat de „band aan de Overheid“ hier het kwaad heeft gesticht.

Waren ze *erf* universiteiten geweest of gebleven, ze zouden haar oorsprong nimmer hebben verloor.

Alsnu ingaande op de zaak zelve schreef Dr. Kuypers:

Ware het nu ons menschen gegund de *objectieve* waarheid te kennen, zoo zou dit onderzoek in alle tijden, voor alle volk en voor elk onderzoeker in dat volk, nooit anders dan éénzeldig karakter kunnen dragen. Maar zoo is het niet. God alleen kent de objectieve waarheid, wij kunnen het nooit verder brengen dan tot onze subjectieve opvatting van de waarheid.

Die opvatting nu hangt samen met onze grond-overtuiging, en die grond-overtuiging wordt bepaald door onze innerlijke gesteldheid, door de nadering van het verleden, en door het ideaal dat ons beziet. En daar nu voorts de innerlijke gesteldheid, die nadering der historie, en dat bezielend ideaal bij mensch en mensch hemelsbreed verschilt, en als gevolg hiervan de grond-overtuiging van den één een geheel andere is dan die des anderen, gaat mensch en mensch uit van een zeer verschillend uitgangspunt. Noem dat uitgangspunt uw axioma, noem het uw levensbeginsel, noem het den wortel van uw geloof, altoos er is iets, dat ge als uw onderzoek begint medebrengt, namelijk *u zelve*, en in u zelve een beheerscheidend iets in uw bewustzijn. Reeds de enkele vraag, of ge met heel uw ziel gelooft in God, of wel pantheïst zijt, of ook atheïst, is beslissend voor heel het veld van uw wetenschappelijk onderzoek.

Dit geeft den heer Lohman aanleiding tot deze opmerkingen:

Ongetwijfeld kan een mensch, bij het onderzoek der waarheid, zich zelf niet wagen te wijzen waarop, het oog waarmee hij waarnaemt zal op de uitkomsten van zijn onderzoek invloed hebben. Er is *amenkenschap* tusschen de grond-overtuiging waarvan de onderzoeker uitgaat en zijn opvatting van de waarheid. Maar dit brengt niet mee dat iemands grond-overtuiging niet door het aanschouwen der objectieve waarheid zou kunnen worden gewijzigd. Mennegeen heeft, *mits hij de waarheid lief had* meer dan zich *zelve*, zijn eerste uitgangspunt moeten loslaten. Die loslating kan uiterst pijnlijk zijn, maar wie die liefde voor de waarheid niet in zich gevoelt, doet beter zich met het onderzoek der waarheid niet in te laten.

Hier is verwarring. Dr. Kuypers sprak van de *persoonlijke* eigenaardigheid in het wezen van den onderzoeker, gelijk God die in hem schiep, gelijk die hem uit zijn verleden onder Gods bestel toekwam, en gelijk die in zijn bewustzijn tot uitdrukking was gekomen. De heer Lohman maakt hiervan ons zondig *ik*, dat we moeten weten los te laten, als de waarheid het eischt.

Dat nu is heel iets anders. Dat wat uit mijn zondig *ik* komt, moet weg, moet prijsgegeven; het kan als leugen tegenover de waarheid komen te staan. Maar de grond-overtuiging, het axiomatische leven waarvan Dr. Kuypers sprak, kan zoo min uit een ernstig man verdwijnen, als dat een elk ooit een beuk, of een paard een koe wordt.

Datgene wat *afgeleid* wordt uit iemands grond-overtuiging, kan wijziging ondergaan, de *wereld* van zijn zelfbewustzijn nimmer. Der Sophisten schade juist is dat ze geen grond-overtuiging hebben.

Voorts zegt de geachte schrijver:

Intusschen dient hierbij te worden opgemerkt, dat bij zeer vele onderzoekingen op het gebied der wetenschap het subjectieve uitgangspunt van den onderzoeker niet of weinig in aanmerking komt.

Laat de geachte schrijver hierop Dr. Woltjers studie over de *Physica en Chemie* eens nalezen, en hij zal zijn fout wel inzien.

Al verder zegt de heer Lohman dan:

Doch dit nu daargelaten, — wat volgt uit de opmerkingen welke hier door Dr. K. worden gemaakt?

Ten eerste, dat elk onderzoeker verstandig zal doen met steeds te doen uitkomen dat de uitkomsten van zijn onderzoek altijd eenigermate beheerscht worden door zijn uitgangspunt, en in zoover geen objectieve waarde bezitten. Ten tweede, dat, aan eene inrichting waar men leeren te samen de waarheid onderzoeken, noodzakelijk de een dezelfde zaak anders beschouwen zal dan de ander, vernits geen twee menschen *volkomen* hetzelfde uitgangspunt hebben.

Het eerste is juist wat Dr. Kuypers steeds verdedigt. Alleen, men late zich niet misleiden door de uitdrukking „geen objectieve waarde bezitten“. Voor ons zelve toch zien wij de objectieve waarheid niet anders dan door den bril van ons eigen bewustzijn. En door op grond hiervan te zeggen, dat er geen objectieve waarde in schuilt, vervalt men in het subjectivisme van Kant.

Men moet zeggen: *Geen andere absolute bindende waarde*.

Kindelijk merkt de heer Lohman op:

Dit is stellig mee een der redenen geweest, waarom men ten slotte die binden van hooger onderwijs aan eene confessie wel heeft moeten loslaten. Het zal steeds onmogelijk blijken een stel van waarlijk denkende mannen bijeen te brengen, wier uitgangspunt volkomen hetzelfde is. Maar het is ook onnoodig, juist omdat het kennen der objectieve waarheid aan geen mensch is gegeven, en dus ook het aanbrengen van die kennis niet de taak kan zijn van eenige universiteit.

Waar het echter wel, en waar het steeds op aankomt is, de methoden te leeren, welke ons in staat stellen om het onderzoek der waarheid zooveel mogelijk los te maken van dat persoonlijke uitgangspunt, van „ons eigen *ik*“, van de vooringenomenheid of dat vooroordeel, of die „levensbeschouwing“, waardoor de uitkomst reeds vastgesteld is, vóórdat met het onderzoek naar de uitkomst wordt aangevangen.

Hier is weer de verwarring in het begrip „uitgangspunt“.

Natuurlijk, evenmin als er twee gelijke bladen aan een boom zijn, evenmin zijn er twee precies gelijke menschen.

In hun innerlijk *ik* zal er altijd verschil zijn. Maar dat belet volstrekt niet, dat ze, als ze „waarlijk denkende mannen“ zijn, en geen oppervlakkige eclectici, wel terdege voor elkander kunnen uitspreken hoe ze over en weer denken over die uitgangspunten, die noodig zijn voor hun geordend onderzoek; en als ze daarin blijken overeen te stemmen, zijn ze wel terdege tot samenwerking op wetenschappelijk gebied bekwaam.

Van dat niet kennen van de „objectieve waarheid“ geldt weer het boven reeds opmerkte. Zoolals het hier staat, leidt Mr. Lohman's zeggen tot puur scepticisme.

Het slot eischt geen weerlegging meer. Het gaat hier uit van dezelfde verwarring tusschen de ons door God ingeschieden onderscheiden persoonlijkheid, en ons zondig „eigen *ik*“.

Aan de gelijkstelling van dat zondig „eigen *ik*“ met onze „levensbeschouwing“ spelen we geen woord.

Waar op zulk een wijs allerlei andersoortige begrippen dooreen worden gehaspeld, eindigt alle redeneering.

Alleen zouden we wel eens willen weten, of Mr. Lohman ook zelf met „het onderzoek der waarheid“ begonnen is, zonder dat er iets voor hem vooraf vast stond.

Het is zoo, Cartesius waagde zich hieraan. Maar slecht is het hem becomen.

Uit de Pers.

Levenswaard is wat de heer Postmus in *Holl. Kerkblad* over het werk Gods in natuur en geschiedenis schrijft:

„In den beginne schiep God hemel en aarde.“ Derhalve — een kind kan die conclusie trekken — is de aarde, die wij bewonen, *geschapen door God*. Zijn kunststuk? Zijn maaksel?

Wie die het betwijfelt? vraagt ge; althans onder ons.

Zoo is het. En toch zouden we willen vragen, of we — we zeggen niet de betekenis van dit ontzaglijk feit overzien, wie kan dat? — maar of deze waarheid ons wel genoeg levendig voor de aandacht staat.

Ook voor ons, die de moderne wijsheid van den dag toch van ons willen werpen, is het vaak, alsof voor reedszindigen jaren God de Heere de aarde schiep en sinds haar overgang aan „natuurwetten“, „krachten“, „invloeden“ en we weten niet, wat al niet meer.

Dat deisme heeft we trouwens reeds in onze schooljaren — 666 wel op de school met den Bijbel — ingedronken. We hoorden van „saladelde kusten“ en „rijzende kusten“, van werkingen van vulkanische aard; van zeeën, die droog werden en zeeën die ontstonden, en ziet: in dat alles was de Heere niet!

Dat ging volgens „vaste wetten“ die ons „leerboek der aardrijkskunde“ ons dan verder onthield. We stonden verstandig, als we hoorden van al die primaire, secundaire, enz. gesteenten; van aardlagen van „sooveel“ en „sooveel“ eeuwen; van „avoorwereldlijke“ dieren en „sformaties“, en aan het verhaal van Genesis dachten we maar liefst niet.

Er was geen verband tusschen het Bijbelsche scheppingsverhaal en de wijsheid van ons schoolboek. We hoorden er liefst niet te veel naar en meenden al heel vroeg te zijn, indien we in weerwil van wat we van al die aardformities vernamen toch vasthielden aan dat woord der Schrift: in den beginne schiep God hemel en aarde.

Sinds merkten we, indien we ons dus moegen uitdrukken, dat men ons *bestal*. Want metterdaad, mochter woord past hier niet.

Of, wilt ge, het is te reukere hoogte nog juist, we bestalen ons zelve.

In de geschiedenis der menscheit, van ons vaderland wilden we wel weten van den vinger Gods. O, zeer zeker. Ons hart kwam er tegen in verzet als zelfs een man als Frin alles terug bracht tot „voorraak“ en „gevolg“.

Z66 in de historie der *aardbewoners*, en van de aarde zelf? „Wetten“ en nog eens „wetten“. Dat lag voor ons besef mijlen ver van el kander verwijderd en zoo *verreemde* ons geloof en dies onze liefde tot Hem, die alle dingen geschapen heeft, ook de aarde en het aardsche.

Want sinds hebben we in mogen zien, dat we den Heere onrecht aandeden met ons blind te staren op de *twiële oorzaken*. Die rijzende en dalende kusten; die koranfilien, die opkwamen; die vulkanen die werkten, die zeeën, die droog liepen, ze gehoorzaamden immers evenzeer aan de stemme des Heeren, als de helden, die de volkeren beheerschten en bedwongen, al regeerde de Heere het „levende volk“ ook anders en langs regels die Hij schiep en *niet anders*, als de zich bewuste schepping.

Alle halfheid zij toch ook in deze verre van ons. De veranderingen, die de aarde onderging zijn talloos vele — hoe zal de rondvloed niet van magische werking zijn geweest! — maar *niet* den kettering, die niet geschiedde op het werken van den vinger Gods.

De aarde is en *wordt* juist, zoals God de Heere haar wilde, haar beschikte en gebod te zijn.

Want o, onze „leerboeken der aardrijkskunde“ zijn zoo geheel en al goddeloos, d. i. zonder God bedacht en beschreven.

Immers let ook hierop: Toen de Almachtige de aarde schiep, zag hij ook die aarde reeds bewoond met de geslachten der menschen, die uit Adam zouden geboren worden. De Heere zag de volkeren in hunne eigenaardigheid. Hij wees hun reeds hunne plaats aan. Hij schiep hun hunne woonplaats, zoals die voor hen juist ook moest zijn.

En zelfs hiertoe is nog niet alles gezegd: De Heere zag ook de historie der volkeren zich reeds voor Zijn oog ontrollen.

Enkele voorbeelden lichten dit toe.

Het is geen toeval, wat nu weer in Zuid-Afrika geschiedt. Het is niet iets, dat — als we in het dagelijksche leven wel zeggen — al bij anderen *avontuurt*, dat het land daar juist zoo is, dat Gods bergen en heuvelen den Brit beletten het land binnen te trekken, dat zijn heerschacht zich tot prooi had gekozen.

Z66 schiep in den beginne God de Heere het land van Zuid-Afrika, zoo gebod Hij later „vloeden“ en „wetten“ — werkingen Zijner Almacht — dat ze daar zouden wijgen of ook niet wijgen, naar Zijn wijsheid het zich dacht.

De Engelse soldaten staan er zelf verstand van. „Daar valt niet tegen te vechten“, verklaarden Britsche officieren, stegen schietende rotsblokken en schietende vlakten zonder dat er iets van een loer te bemerken is.

Het dankt nu een *betooverd* land. De Engelse troepen rukken aan; wankelen; vallen; vliechten; de artillerie maakt rechtsomkeert hoortoe en stootend door de wegluchtende paarden, en dat alles met een vlotte tegenover zich schijnbaar *log* en *betwist*, wat niets zijn beweging; waar geen rookwolkje te zien is, maar van waar een ontzettend en ontzettend gewoond rook, terwijl de lucht leeft van de zweemende rook, die er als een hagelbui maar onzichtbaar doorheen suizen.

Plat op den grond liggen was eenige wat er oversteet: oot bij Modderrivier en bij Magersfontein en ten deele ook bij Colenso met de brandende zon op den rug, wachtend en dorstijgend, terwijl de storm over hen heen jaagt, al maar door, al maar door...

Want ook die brandende zon der Zuid-Afrikaanse velden schiep God de Heere in den beginne, wat het liberale schoolboek u ook in deze weer opdische van „wettelingen“ en „skrivingen“ en wat niet al (op zich zelve juist, natuurlijk) *alsof* niet de Heere geschied.

En de Boeren dan? zegt ge. O, zeker, maar dit volk *let* zich van den Heere *onderwijzen*. Bewust, voor een goed deel zeer zeker onbewust, pasten zij zich aan — om het nu eens schijnbaar Darwinistisch uit te drukken — aan de

eigenaardigheid van het land, dat God hun door Zijne leidingen beschikte.

En nu noemt hem de wereld terecht onoverwinnbaar.

Om dat?

Zich lieten onderwijzen door Hem, die in den beginne had dat land *schiep* en *hen verwoorde* voor deze Zijne schepping.

Maar is dat zoo iets vreemds?

Neen, immers. Hier te lande is hetzelfde gezien. O, die vrome monniken — we zeggen het zonder een zweem van ironie — maar de liberale schoolmeester heeft hen in onze jeugdjaren al in dienst genomen om ons reeds jong te ontkerstenen! „De monniken wierpen de dijken op; ze gingen aan 't impolderen, aan 't uitvenen en wat niet al. Zij hadden Holland geschapen en toebereid.“

En de Heere niet.

Dat stond er zoo natuurlijk niet. Maar zoo toch vermaarde ons besef. We zagen den Almachtigen niet Zijn hand uitstreken om deze landen toe te bereiden tot een woonstede voor een volk, dat het gegeven zou worden pal te staan voor Zijn Woord in de dagen des *reeds* eeuw.

En *enkele* *moden* water heeft eenmaal het lot van *het* *Protestantisme*, van *heel* *de* *wereld* van Europa gehangen.

Toen Leiden belegerd werd.

Viel Leiden, dan viel Holland, dan was Spanje meester in heel dit werelddeel.

Lees er Frin maar eens op na, die maar een liberalist was, maar het wonderheerlijk vertelt, nuchter maar goed, omdat hij de *feiten* *Gods* na mocht vertellen in zijn kostelijk boekje van *België en uitval van Leiden in 1574*.

Toen was de vraag of de „Lange Tom“ van die dagen, de „Kak van Delft“ en de andere plempen (pr-men) van de Geuzenvoet over de velden naar Leiden zouden kunnen komen.

Want Rijnland lag *te* *hooger* dan Delft. Een voet of wat. 3 Kkam er heel precies op aan. En dat wist de Prins van Oranje. Maar, zoals Dr. Kuypers 't in zijn *Catolisme* in heiligen hui moer zegt, „alles wachtte op den Prins, maar de Prins moest wachten op God.“

Op den 18 September kwam de Heere met een Westenvind, dien Hij gebod, en de enkele vloten water vloten over Rijnland en de strijd kon beginnen en 3 October was Gods verlossing binnen de muren van Leiden.

Want de Prins en de Geuzen moesten de handen uit de mouwen steken, zoo goed als de Boeren. Zij op de ondergelopen vlakke velden; ginds achter de sloepjes.

En daarom laten we ons door geen wijsheid van den dag, dat eerste woord der Schrift ontrooven: In den beginne schiep God hemel en aarde.

Want, och, we kunnen er slechts van *stemmen*.

Dit tintelt van geestdrift, en toch van zin voor werkelijkheid.

Officiële Berichten.

THEOLOGISCHE SCHOOL.

Het College van Hoogleraren der Theol. School brengt ter kennis van de Kerken, dat het 20 Januari j.l. onderzoek heeft en bevoordt tot Candidaten in de Theologie de Studenten: H. J. Heida. Ez. (adres te Kampen) en S. Idema (adres te Oosternieland, Gr.)

Namen het College van Hoogleraren.

Dr. H. BAVINCK, Secretaris.

Buitenland.

Een Duitsch zendeling over den Transvaalschen oorlog.

Dat de zending in Zuid-Afrika door den oorlog veel te lijden heeft, kan men begrijpen. De arbeid staat bij het donderen der kanonnen stil; op de zendingstations moet men inkwartiering geven en fourage leveren, terwijl de zendelingen en hunne zonen die de wapenen kunnen dragen, ook groepen zijn om mede uit te trekken en, wat het ergste is, tegen elkander behooren te strijden. Dit is althans het geval met de Duitsche zendelingen, die ten deele op Engelsch terrein en ten deele op dat van Transvaal arbeiden.

Bij de Boeren zijn 40 zendelingen en zendingstations ingedeeld. Het getal van hen, die onder de Engelse banier strijden, is onbekend. Het is interessant te vernemen, hoe de mannen, die tot de zending in betrekking staan en de wapenen moeten opnemen, zich uitlaten over den oorlog. Zij, die in de Engelse geleerden strijden, verkeerden in een gedrukte stemming, en hunne brieven bevatten aanklachten tegen de Boeren, omdat zij van een plaats, die door zijne bewoners verlaten was, gleden, kleedden en voedingsmiddelen hadden weggenomen, (hetgeen volstrekt niet tegen het oorlogrecht is). De Engelse zendelingen kunnen den Boeren echter geen daden tegen de menscheitlijkheid verwijten. Daarentegen wordt over het gruwelijke vloeken en zweren in het Engelse leger geklaagd, en een weenig gesproken over hen, die den oorlog hebben veroorzaakt. In de brieven vindt men geen spoor van geestdrift voor Engeland, of ook maar een wensch dat Engeland zoo moegen zegevierden.

In een brief van een Duitsch zendeling, die in de geleerden van de Boeren strijd, lezen wij onder datteekening van den 18den November het volgende: „De oorlog der beide republieken tegen het machtige Engeland duurt nu reeds langer dan een maand, en tot hiertoe hebben nog van alle zijden de Engelschen aan het kortste eind getrokken, en 5000 man verloren, tegen 300 aan onze zijde. Alle gevechten hebben zij tot hiertoe verloren; zij moesten steeds wijken en zij liggen nu omsingeld in de steden Mafeking, Kimberley en Ladysmith, die door ons gebombardeerd worden en die wij, naar wij hopen, in handen zullen krijgen, voordat de groote legers van Engeland ze kunnen ontzetten. Van twee kanten rukken sterke Engelse legers op, doch onze burgers hebben goeden moed, en waar zij in het vuur zijn geweest, hebben zij dapper gevechten. Het is een strijd voor vrijheid en recht, voor huis en haard, voor land en volk. Engeland is slechts een veroveraar en een verdrukker, het giert naar ons grond; en de groote natien van Europa moeten bij dezen schandelijke oorlog niet zoo toezien. Men moet ons zoo niet laten slachten, maar tegen dezen oorlog protesteerden. Alle uitlanders hier, als Duitschers, Franschen, Russen, Noeren, Zweden, Italianen, staan aan de zijde der Boeren en strijden in hunne geleerden. — de Ieren en Hollanders niet te vergeten. En dan zouden die groote natien zwijgen, wanneer hare zonen den heeten kamp voeren voor vrijheid en recht van een klein moedig volk? Gods vinger is tot hiertoe nog overal duidelijk te herkennen, die onze wapenen zegent en den vijand met blindheid slaat. Onze generaal manoevreerden veel beter en zijn onzichtbaar en slagvaardig en veel sneller dan de Engelschen. Ongeveer dertig zonen van

zendelingen staan in het veld. Dr. Otto Hobbs, zoon van onzen overleden superintendent Hollis, is reeds in den derden slag bij Modderspruit gevallen, overste Schiel is gevangen genomen. Onze republieken zijn nog niet moedeloos. Al rukken groote legers van Engeland op. Moge de almachtige God ons helpen tegen het overmoedige Engeland, dat ons van ons land en van onze vrijheid berooven wil. Engeland wil goud hebben; al het andere is slechts voorwonder en leugen. De uitlanders worden hier niet onderdrukt, maar leven hier vrij en ongehinderd. Ik ben al bijna 40 jaar hier in Zuid-Afrika en kan niet klagen. Onze regering is bestid Christelijk, en om zoo te spreken, ligt geheel Transvaal op zijne knieën en bidt tot den almachtigen God, den leider ook van de veldslagen. Die ook het kleine hoopje helpen kan. Onze oude president bidt dag en nacht en Piet Joubert leijt het leger. Mocht de overwinning aan ons blijven! Het is een schandelijke oorlog, een misdaad tegen de menscheit, haat zoo men denken, onmogelijk in de 19de eeuw, en dat na de groote vredesconferentie.

Onze regering was gedwongen een ultimatum te stellen, wilden wij ons niet laten overrompelen, en Engeland heeft ons de baljonet op de borst gezet. Ons ultimatum zeide slechts: „Neem de baljonet weg, of ik sla zelf toe.“ Engeland wilde niet en toen ging het er op los. Bidt zij en alle zendingsvrienden en kinderen Gods voor ons en ons land, dat ons de Heere genadig zij en alles goed eindigen doe. Engeland kan niet om de overwinning bidden, want het strijdt tegen beter weten en getuigen om goud en gebied — De Heere voorzie daarin en eerbarme zich over ons!“

Men ziet hieruit, hoe de Boeren ook langen tijd van Engelse zijde bevestigd zijn, alsof zij de zending zouden tegenwerken. Wanneer dit het geval was, zou een Duitsch zendeling, die 40 jaren lang in Zuid-Afrika heeft gearbeid, niet bidden dat de Transvalers en Vrijstaaters de overwinning mogen behalen. Deze Duitsche zendeling moet er van doordringen zijn, dat de zaak der zending er alleen bij kan winnen wanneer de Boerenrepublieken het veld behouden tegenover de groote legers van Engeland.

Ook in Engeland komen steeds meer mannen van naam en invloed tegen den oorlog op. Het sterkt heeft zich wel een predikant van de diocese Carlisle, met name Kennedy, uitgesproken, in zijn protest tegen eene bisschoppelijke aanschrijving om voor de zeggenal der Engelse wapenen te bidden. Hij vroeg: „Hoe kan een predikant, die met de feiten bekend is, vóór dezen moordenaarsrooflocht, deren roekeloozen inval en dit brutaal gebruiken van macht tegenover recht bidden? De oorlog is door kapitalisten, Chamberlain en Rhodes gemaakt; zijn doel is: Mijnen stelen en een wereldrijk maken.“ Hij besluit zijn protest met de woorden: „Om voor het succes van zulk een oorlog te bidden, moest men zich tot den duivel wenden, niet tot God. Ik voor mij wil den duivel niet onder zijn eigen naam en ook niet onder een aangenomen naam aanbidden. Ik ben niet voor zulk een dienst gewijd.“

Niet minder besluit laat de bekende redacteur van de *Review of Reviews*, Stand over den oorlog uit, en met hem stemmen mannen als Hollowell, Hocking en Clifford in. „De lieverde begint ook het Engelse publiek te zien, dat het misleid is en dat het de Calvinistische Boeren in de Oranje-Vrijstaat en in de Transvaal niet heeft te beschouwen als halve barbaren, die met alle geweld de komst van het koninkrijk Gods zoeken tegen te houden.“

Frankrijk. Een staaltje van hetgeen in Fransch-Protestantsche kringen gedacht wordt.

In de *Eglise Libre*, lezen wij in het de nummer van dit jaar een artikel, dat ons opent deed zien, welke noodlottige dwalingen de Fransche Protestanten bevangen houden. In dit opstel wil de redacteur van genoemd blad de overblijfselen van de theocratie, die men nog in Frankrijk aantreft, uit den weg geruimd hebben.